

Надія Сеньовська

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

(Тернопільський національний педагогічний університет

ім. В. Гнатюка)

Ірина Нестайко

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

(Тернопільський національний педагогічний університет

ім. В. Гнатюка)

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА:

СУЧАСНИЙ МІФ ТА ГЕРОЇЧНИЙ ЕПОС

Сьогоднішня російсько-українська війна є причиною колективної травми всього нашого суспільства. Долаючи її, українці застосовують різні механізми та стратегії (сублімація, раціоналізація, витіснення, регресія, заперечення, проєкція, проєктивна ідентифікація, приєднання до агресора). Найкращим варіантом П. Горностай [2] вважає сублімацію: «сублімація є продуктивним засобом розв'язання проблем, пов'язаних з колективною травмою, оскільки пасивні та агресивні стратегії поводження у випадку травмування нездатні усунути джерело травматизації. Вони так чи інакше лише зменшують силу травматичної дії на соціально-психологічному рівні (полегшують її емоційне переживання), але не сприяють реальній трансформації травми у прийнятний історичний досвід» [2, с. 102].

Сублімація – це творче опрацювання травми, при якому спільний травматичний досвід трансформується в історію, героїчний епос, міф, витвори мистецтва. Українці часто роблять це стихійно й несвідомо, фіксуючи різними способами свої переживання. Особливу увагу пропонуємо звернути на сучасні міфи й героїчний епос, що саме формуються.

Поняття міфу сьогодні сприймається неоднозначно. Зазвичай він визначається як народна оповідь про явища природи, богів, уявних істот. Сучасні міфи ми розуміємо не як вигадки, а як те, що нас підтримує. «Міф – універсальна чуттєва дійсність, структурована за людським світобаченням, не ідентична довкіллю. [...] Втрата міфу відповідає втраті сенсу життя» [3, с. 538]. У міфі відображені вагомі для конкретного етносу сенси. Люди, які виховувалися та жили в межах його культури, зчитують та трансляють їх неусвідомлено. Особливо вагомими вважаємо такі характеристики сучасного міфу:

1. *Центр міфу – значима, сакральна подія, котра є основою для життєвих орієнтацій спільноти. Ні в кого з українців зараз не виникне сумніву в тому, що героїчна боротьба нашого народу в російсько-українській війні якраз є такою «подією».*

2. *Реальність осмислюється через емоційно-чуттєві образи.* Сьогодні це навіть закономірно: в умовах постійного стресу когнітивна складова свідомості пригнічена.

3. *Рефлексії на тему події міфу є невід'ємною частиною культури.* Адже воєнна тематика – наскрізна в сучасному українському мистецтві.

4. *Міф є опорою, об'єднуючим фактором для спільноти.* Наш національний міф став основою боротьби з рашистами.

Якщо міф дає нашому буттю опору та глибину, то героїчний епос чітко фіксує неймовірну буденність, де подвиги (як і втрати) стали реальністю. Він оспівує вчинки героїв – улюбленців народу. «Героїчний народний епос – збірна назва фольклорних творів різних жанрів (колядки, думи, історичні (козацькі, гайдамацькі, опришківські, стрілецькі, повстанські та ін.) пісні, казки, легенди, перекази), в яких відображена воля, завзяття народу у боротьбі з ворогом, злом, кривдою, соціальним і національно-релігійним гнітом, прославляються розум, сила, мужність воїнів, богатирів, народних месників» [1]. Природно, що російсько-українська війна спричинила появу нового «витку спіралі» нашого героїчного епосу. Він реалізується в різних жанрах (пісні, приказки, замовляння, казки, легенди, перекази, анекдоти), часом у неочікуваний спосіб (меми, флеш-моби). Провідною рисою саме українського епосу є дієва любов до Батьківщини, котра проявляється у воєнному опорі загарбникам і поневолювачам. Ключовими аспектами сучасного українського героїчного епосу є:

- опис бойової, лицарської звитяги;
- прославляння розуму, сили, мужності воїнів;
- чітке уявлення про гідність, яке відрізняє наших воїнів від ворожих;
- оптимізм;
- події зображуються так, як їх трактує народ у період створення епосу;
- епічний фон становить боротьба двох народностей, позитивними персонажами є національні герої, негативними – їхні супротивники;
- у героїчному епосі в основному поєднується війна і любов;
- влада зосереджена в руках якогось володаря, але носіями активної дії є герої, що борються;
- у центрі сюжету – особистість, її вибір, участь у долі держави;
- наявність у народних героїв «суперсили».

Попри різні сюжети, чітко окреслилися дві головні теми: «російсько-українська війна – це боротьба Зла з Добром» і «діяння героїв, їхні подвиги, любов і суперсила». Саме вони стихійно чи цілеспрямовано закріплюються в різний спосіб у масовій свідомості.

Таким чином, російсько-українська війна, окрім величезних втрат і глибоких колективних травм, посприяла неймовірній консолідації нашого народу. Саме у реаліях протистояння рашистським загарбникам відбувається нове формування міфу, що нас підтримує, та героїчного епосу, який фіксує подвиги наших захисників. І завдання кожного українця – сприяти збереженню та поширенню цих важливих зразків сучасного фольклору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Героїчний народний епос. *Словник літературознавчих термінів. OnlyArt*. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/geroyichnyj-narodnyj-epos/> (дата звернення – 14.03.2023).
2. Горностаї П. Групові захисні механізми як форма реагування на колективні травми. *Проблеми політичної психології*. 22(1). 2019. С. 89–114. URL: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol22-Year2019-27>
3. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. 2007. Т.1 / автор-укладач Ю. Ковалів. К. : ВЦ «Академія». 608 с.